2016-06-21

Gråspett

Gråspetten förekommer i olika skogsmiljöer Norrbotten söderut till Bergslagen och norra Dalsland, med tyngdpunkten i södra och mellersta Norrland. Arten har sedan 1980-talet återgått till en högre beståndsnivå efter en rejäl svacka under mitten av 1900-talet, vilket också inneburit en viss expansion söderut. Hittas i mosaikartade landskap med inslag av hällmarker, bergssluttningar och öppen mark. Den är besökare på fågelmatningarnas talgbollar vintertid, men lever undanskymt under häckningstid. Stannfågel.

Ekologiska krav
Gråspetten föredrar mosaikartade områden med glesa, lövträdsrika blandskogsbestånd, hällmarker, bergssluttningar, hyggen och andra ljusöppna, solexponerade områden. Ett stort inslag av grova lövträd och död lövved är positivt. Häckningsreviret är stort, cirka 50–100 hektar. Under vintern kan gråspettarna röra sig över betydligt större områden, uppemot 2000–5000 hektar.
Under sommarhalvåret är den viktigaste födan myror, andra marklevande insekter och spindlar som tas på marken på hyggen och i unga plantskogar. Arten utnyttjar ofta nyupptagna hyggen med kvarlämnade grova aspar. Under andra delar av året, särskilt när marken är snötäckt, är gråspetten mer beroende av äldre skog och döda träd. Näringssöket riktar sig då främst efter smådjur som finns i eller under barken. Den äter också rönnbär. Vintertid besöker den i stor utsträckning fågelmatningar, där talg är favoritfödan.
Arten är beroende av lämpliga boträd, främst grov asp men också björk och gråal. Boträdet ligger vanligtvis i anslutning till öppna miljöer, till exempel på nyupptagna hyggen eller i gles skog. Asprika hyggen överges efterhand som ungskogen växer sig allt högre.

Utbredning och regionala skillnader
Gråspettens huvudutbredning finns i södra Norrlands kustlandskap, i Värmland, Dalarna och Västerbotten. Spridda förekomster finns även i lämpliga miljöer i övriga delar av Svealand. En mindre stam finns sedan början av 1980-talet i norra Dalsland. I övrigt uppträder arten endast tillfälligt i Götaland. Trenden verkar i dagsläget vikande i sydvästra delen av artens utbredningsområde.

Indikator på skyddsvärd skog
Gråspetten finns oftast i landskap med mer eller mindre rik förekomst av äldre asp

Författare: Jonas Grahn, Martin Tjernberg och Mikael Svensson, ArtDatabanken.

och arten är en bra indikator för lövrika områden på landskapsnivå. Häckning kan däremot ske på hyggen och i andra triviala miljöer.

Faktorer som missgynnar eller hotar arten
Gråspett försvinner när gles, flerskiktad, lövrik skog med hög andel döda och döende träd ersätts av täta, barrdominerade likåldriga bestånd. Arten missgynnas av skogliga åtgärder som minskar mängden död ved, som t.ex. bortrensning av vindfällen, avverkning i sumpskogsmiljöer och på brandfält.

Behov av hänsyn – allmänt
Planera skogliga åtgärder så att det i största möjliga mån sparas mosaikartade områden med glesa löv- och lövträdsrika bestånd på landskapsnivå.

Miljöhänsyn vid skogsbruksåtgärder
• Undvik avverkning och andra skogliga åtgärder (markberedning, röjning, gallring) inom 100 m från boplatser under perioden 20 april–31 juli.
• Spara grövre aspar, sälgar och rönnar samt en del övrigt löv, gärna i grupp vid alla skogsbruksåtgärder. Lämna också yngre aspar för att låta dessa växa in i den nya skogsgenerationen.
• Spara försvagade, döende och döda träd enstaka eller i grupper.
• Skapa gärna högstubbar av såväl barr som lövträd, särskilt i kanterna av hygget.
• Undvik stubbrytning i miljöer med gråspett.
• Undvik att förstöra myrstackar vid avverkning och markberedning.

Tips på ytterligare åtgärder som gynnar arten
• Skapa stående död ved, till exempel genom ringbarkning.
• Återställ dikade sumpskogar genom att dämma eller täppa igen diken.

Områdesskydd och frivilliga avsättningar
Häckande gråspett kan i vissa fall vara i behov av områdesskydd eller frivilliga avsättningar.
• Gör i första hand avsättningar i områden med dokumenterad permanent förekomst.
• Gör avsättningar i äldre bestånd med stark lövinblandning, gärna på sydvända sluttningar eller mot berg.

Skogsvårdslagstiftningen
• Ta inte bort äldre vindfällen, högstubbar och torrakor, äldre lövträd (särskilt asp) i barrskog m.m., spara hålträd, bärande träd och andra biologiskt värdefulla träd (SKVFS 7:8).
• Avverkning, andra skogsvårdsåtgärder och gödsling får inte ske på skogliga impediment som är >0,1 hektar (SVL 13a §).
• Avstå från skogsbruk på hänsynskrävande miljöer, för gråspett är t.ex. strand- och sumpskogar, äldre skog på uddar och öar, raviner, berg- och rasbranter, hällmarksskog, yngre brandfält och brynmiljöer viktiga (SKSFS 7:17).
• Lämna skyddszoner med träd och buskar mot hänsynskrävande miljöer (SKSFS 7:21).

Lästips
Artfakta för gråspett. ArtDatabankens webbplats, http://artfakta.artdatabanken.se

Olsson, C. 2008. Gråspetten i Sverige 2007 – resultat av riksinventeringen. Vår Fågelvärld 67(7): 6–12.

Populationsstorlek: 1900 par

Populationsutveckling:
1980–2012: ökning 100 %
2001–2012: stabil

Rödlistestatus 2015: Livskraftig (LC)

Fågeldirektivets Bilaga 1: Ja